

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 7/1998 vp

Hallituksen esitys laiksi maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta

Hallintovaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 3 päivänä kesäkuuta 1998 lähettänyt hallituksen esityksen laiksi maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (HE 66/1998 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi hallintovaliokuntaan. Hallintovaliokunta on pyytänyt asiasta sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunnon.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina seuraavat asiantuntijat

- erikoissuunnittelija Eeva Vattulainen, työministeriö
- vanhempi hallitussihteeri Annika Vanamo-Alho, sisäasiainministeriö
- neuvotteleva virkamies Jukka Aalto, sisäasiainministeriö

- ylitarkastaja Anne Hujala, sosiaali- ja terveysministeriö
- toimeentuloturvapäälikkö Elise Kivimäki, Kansaneläkelaitos
- neuvotteleva lakimies Antero Jaakkola, Suomen Kuntaliitto
- johtaja Maiju Kouki, Joutsenon vastaanotto-keskus
- johtaja Jorma Kuuluvainen, Perniön vastaanotto-keskus
- työvoimatoimiston johtaja Reijo Hannikainen, Joutsenon työvoimatoimisto
- varapuheenjohtaja Daryl Taylor, etnisten suhteiden neuvottelukunta
- lääkäri Mulki Mölsä, Suomen Somaliliitto
- sihteeri Mirja Martynova, Suomen venäjänkielisen väestön foorumi..

HALLITUKSEN ESITYS

Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta. Kotouttamisohjelma laadittaisiin yhdessä kunnan, työvoimaviranomaisten ja muiden viranomaisten kesken. Ohjelma sisältäisi maahanmuuttajien kotouttamisen tavoitteet, toimenpiteet, voimavarat ja yhteistyön. Ohjelman piiriin kuuluisivat

maahanmuuttajat, joilla olisi kotikunta Suomessa.

Maahanmuuttajalla olisi oikeus kotouttamissuunnitelmaan, jos hän on työtön työnhakija tai saa toimeentulotukea. Oikeus suunnitelmaan kestäisi kolme vuotta maahanmuuttajan ensimmäisen kotikunnan väestötietojärjestelmään

merkitsemisestä. Toisaalta maahanmuuttajalla olisi velvollisuus osallistua kotoutumissuunnitelman laatimiseen ja noudattaa sitä.

Kotoutumissuunnitelman aikana maahanmuuttajan toimeentulo turvattaisiin kotoutumistuella. Kotoutumistuki muodostettaisiin työmarkkinatuesta ja toimeentulotuesta. Kotouttamistuen saaminen edellyttäisi, että maahanmuuttaja olisi taloudellisen tuen tarpeessa ja noudattaisi kotoutumissuunnitelmaansa. Työvoimapolitiittisissa ja niihin rinnastettavissa toimenpiteissä 17-64-vuotiaalla maahanmuuttajalla olisi oikeus kotoutumistukeen.

Kotoutumistukena myönnettävän toimeentulotuen perusosaa voitaisiin henkilön itsensä osalta alentaa enintään 20 prosenttia, jos maahanmuuttaja ilman perusteltua syytä kieltäytyy kotoutumissuunnitelman laatimisesta tai osallistumasta kotoutumissuunnitelmassa yksilöidysti sovittuihin toimenpiteisiin tai jos hän laiminlyönnillään aiheuttaisi sen, ettei kotoutumissuunnitelmaa voida laatia tai sopia toimenpiteis-

tä. Jos kieltäytyminen tai laiminlyönti olisi tois-
tuvaa, voisi alennus olla 40 prosenttia.

Turvapaikanhakijoiden vastaanoton sisältö ja järjestäminen olisi tarkoitus pitää pääasiallisesti ennallaan. Turvapaikanhakijoiden toimeentulotuen myöntäminen ja maksaminen ehdotetaan edelleen vastaanottokeskuksen tehtäväksi. Vastaanottokeskuksessa asuvalla turvapaikanhakijalla olisi velvollisuus osallistua opintotoimintaan ja asuinympäristönsä kunnossapitoon, järjestykseen sekä siisteyteen liittyviin ja muihin sen kaltaisiin tehtäviin.

Säilöön otettujen turvapaikanhakijoiden vastaanotto ehdotetaan järjestettäväksi vastaanottokeskuksessa asetuksella tarkemmin säädettävällä tavalla.

Ilman huoltajaa tai muuta laillista edustajaa olevalle pakolaislapselle ja oleskelulupaa tai turvapaikkaa hakevalle lapselle voitaisiin määrätä edustaja.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan vuoden 1999 alusta.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin.

Kotoutumissuunnitelman laatiminen on perusteltu ja tärkeä toimenpide pakolaisten ja muiden maahanmuuttajien integroimiseksi yhteiskuntaan. Tästä syystä tämän järjestelmän toimivuuteen ja maahanmuuttajan omaan mielipiteeseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Kotoutumissuunnitelman on käytännössä annettava maahanmuuttajalle tosiasialliset mahdollisuudet oppia oman elämän hallinta ja luotava taito ja kyky hankkia toimeentulonsa Suomessa. Tässä suhteessa keskeisiä ovat erityisesti suomen tai ruotsin kielen opiskelu sekä tarvittava perus- ja ammatillinen koulutus, joita korostetaan lakiehdotuksen 11 §:ssä. Toisaalta maa-

hanmuuttajalla on oltava mahdollisuus säilyttää myös oma kulttuurinsa, uskontonsa ja elämänsä katsomuksensa osana integraatiota.

Kielen opetus ja koulutus on voitava järjestää jo kustannussyistäkin siten joustavasti, että esimerkiksi turvapaikan hakijoiden ja maahanmuuttajien koulutus voidaan yhdistää tarkoituksenmukaisiksi ryhmiksi varsinkin silloin, kun koulutuksen taso ja koulutettavien kyvyt puoltavat opetuksen integroimista.

Lakiehdotuksen 26 §:n mukaan lapselle, joka on Suomessa vailla huoltajaa tai muuta laillista edustajaa, voidaan määrätä edustaja. Valiokunnan käsityksen mukaan vailla huoltajaa tai muuta laillista edustajaa olevalle alaikäiselle tulee aina määrätä edustaja. Myös hallituksen esityksen perustelut tukevat tätä käsitystä. Valiokunta ehdottaakin 26 §:ää muutettavaksi siten, että sanat "voidaan määrätä" muutetaan sanaksi "määrittää".

Edustajaa määrättäessä on tärkeää, että lapsella ja hänen edustajallaan on luottamuksellinen suhde. Edustajaksi on mahdollisuuksien mukaan valittava henkilö, joka tuntee maahanmuuttajan kulttuurin tai jopa on kotoisin samasta kulttuurista. Edustajan henkilöä valittaessa on näihin näkökohtiin kiinnitettävä huomiota ja asiaa on painotettava ohjeistuksessa. Myöskään yhdellä henkilöllä ei tule olla liian useaa lasta edustettavanaan, koska osaltaan on tärkeää, että edustaja kykenee paneutumaan lapsen asioihin.

Lakiehdotuksen 44 §:n mukaan työvoimatoimiston 11 §:n 3 momentissa tarkoitetusta päätöksestä ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla. Säännöksen suhde 11 §:n mukaiseen kotoutumissuunnitelmaan on jossain määrin epäselvä, koska lakiehdotuksen 11 §:n 1 momentin mukaan kyseessä on sopimus, jonka osapuolena on muun muassa maahanmuuttaja. Kun tämä sopimus 11 §:n 3 momentin mukaan sisältää työvoimatoimiston päätöksen, johon siis 44 §:n nojalla on kielto hakea erikseen muutosta, saattaa syntyä tilanne, jossa kotoutuja ei sopimuksessa hyväksy työvoimatoimiston osoittamia toimen-

piteitä ja hänen tulkitaan kieltäytyneen ilman perusteltua syytä kotoutumissuunnitelman laatimisesta.

Tilanne saattaa kokonaisuutena johtaa umpikujaan, joten sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunta esittää tutkittavaksi esitetyn laatuisten muutoksenhakukiellon tarpeellisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden tai esitetystä sopimusjärjestelystä luopumista siten, että tilanne on kohtuullinen niin maahanmuuttajan kuin viranomaisten kannalta. Tyydyttävänä ei voida pitää tilannetta, jossa maahanmuuttaja ei pidä osaltaan kotoutumissuunnitelman jotakin työvoimapolitiittista osaa tarpeellisenä, kun taas työvoimaviranomaiset sitä tällaisena pitävät ja sopimuksen sisältäessä samalla päätöksen, sopimus ei voi syntyä.

Lausunto

Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunta kunnioittavasti esittää lausuntonaan,

että hallintovaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Helsingissä 25 päivänä syyskuuta 1998

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj Virpa Puisto /sd
 vpj Maija Perho /kok (osittain)
 j Anne Huotari /vas (osittain)
 Liisa Hyssälä /kesk
 Timo Ihamäki /kok
 Kari Kantalainen /kok (osittain)
 Paula Kokkonen /kok
 Mikko Kuoppa /va-r
 Eero Lämsä /kesk

Hannes Manninen /kesk
 Pirkko Peltomo /sd (osittain)
 Margareta Pietikäinen /r (osittain)
 Maija Rask /sd
 Juha Rehula /kesk
 Osmo Soininvaara /vihr
 Marjatta Vehkaoja /sd
 Marja-Leena Viljamaa /sd
 Pehr Löf /r (osittain).